

Številka: Up-849/14-49

Datum: 27. 9. 2018

ODLOČBA

Ustavno sodišče je v postopku odločanja o ustavni pritožbi Teje Kump, Tjaše Murn Kump in Zdenke Kump, vse Novo mesto, ki jih zastopa Borut Tiran, odvetnik v Novem mestu, na seji 27. septembra 2018

odločilo:

1. Sodba Višjega sodišča v Ljubljani št. I Cp 2103/2014 z dne 15. 10. 2014 in sodba Okrajnega sodišča v Novem mestu št. P 128/2013 z dne 9. 1. 2014 se razveljavita in zadeva se vrne Okrajnemu sodišču v Novem mestu v novo odločanje.

2. Ustavna pritožba zoper sodbo Višjega sodišča v Ljubljani št. I Cp 3268/2013 z dne 7. 5. 2014 in sodbo Okrožnega sodišča v Novem mestu št. P 117/2011 z dne 26. 8. 2013 se zavrne.

OBRAZLOŽITEV

A.

1. Pritožnice izpodbijajo sodne odločbe, izdane v dveh pravnih med istimi strankami. V prvi pravi (št. P 117/2011) sta sodišči odločali o zahtevku pritožnic za plačilo odškodnine v višini 31.557,45 EUR s pripadki, vloženem zoper toženo stranko, pravno naslednico Združenega podjetja za distribucijo električne energije Slovenije (v nadaljevanju nasprotno stranko), ki je po ugotovitvah sodišč na nepremičninah

pritožnic oziroma njihovih pravnih prednikov zgradilo daljnovod in dva srednjenapetostna kablovoda, ne da

bi izpeljalo razlastitveni postopek oziroma postopek za omejitev lastninske pravice. Tožbeni zahtevek pritožnic je bil pravnomočno zavrjen na podlagi ocene o zastaranju odškodninske terjatve. Vrhovno sodišče je zavrnilo predlog pritožnic za dopustitev revizije. V drugi pravi (št. P 128/2013) je bilo ugodeno podrejenemu tožbenemu zahtevku nasprotne stranke za ugotovitev, da ima na nepremičninah v solasti pritožnic služnostno pravico postavitve, nadzora, upravljanja, vzdrževanja, popravila in rekonstrukcije elektroenergetskih objektov, tj. električnih vodov, zaradi katerih so pritožnice v prvi pravi zahtevale odškodnino. Nosilno stališče izpodbijanega dela pravnomočne sodbe je, da je nasprotna stranka priposestvovala nepravo stvarno služnost na podlagi splošnih pravil stvarnega prava.

2. Pravnomočni odločitvi o zavrnitvi odškodninskega zahtevka pritožnice očitajo kršitev pravic iz 14., 22., 23., 25. in 33. člena v zvezi z 69. členom Ustave ter pravic iz 6. in 13. člena Konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin (Uradni list RS, št. 33/94, MP, št. 7/94 – v nadaljevanju EKČP) in iz 1. člena Prvega protokola k EKČP. Pritožnice nasprotujejo stališču sodišč o zastaranju njihove odškodninske terjatve na podlagi določb Zakona o zastaranju terjatev (Uradni list FLRJ, št. 40/35 in 57/54 – v nadaljevanju ZZT). Pojasnjujejo, da so vložile tožbo za plačilo odškodnine zaradi protipravne dejanske razlastitve oziroma zaradi civilnega delikta (odvzema posesti brez zakonitega postopka omejitve lastninske pravice). Nepremičnine, na katerih je zgrajen daljnovod, in nepremičnine, ki spadajo v varovalni pas daljnovoda, naj namreč za njih ne bi imele nobene gospodarske vrednosti, ker naj bi nasprotna stranka na njih vzdrževala poseko v obsegu varovalnega pasu. Pritožnice poudarjajo, da v pravi ni bilo sporno, da same niso imele možnosti sprožiti postopka omejitve ali odvzema lastninske pravice, kot tudi ne postopka za določitev primerne denarne odmene za razlastitev oziroma za omejitev lastninske pravice. Zato naj ne bi moglo priti do zastaranja odškodninskega zahtevka. Pritožnice naj bi v pritožbi podrobneje pojasnile svoje stališče, da ima opustitev zakonitega ravnanja za posledico trajno protipravno stanje kot škodo *per se*. Višje sodišče pa naj bi štelo, da gre v tem delu za nedopustne pritožbene novote. S sprejetjem takega stališča kot tudi stališča, da pritožnice ugovoru zastaranja pred sodiščem prve stopnje niso nasprotovale, naj bi Višje sodišče vprašanje pravilne uporabe materialnega prava zmotno obravnavalo kot vprašanje dejanskega stanja. Sicer pa naj niti sodišče prve stopnje niti pritožbeno sodišče ne bi dali jasnega odgovora na vprašanje začetka teka zastaralnega roka v obravnavanem primeru. Pritožnice pojasnjujejo, da so se v pravi zaman sklicevale na odločitve Vrhovnega sodišča (št. II Ips 874/2009, št. II Ips 59/2010 in št. II Ips 15/2011), od katerih naj bi izpodbijana odločitev odstopala. Sklicevale naj bi se tudi na sodbi Evropskega sodišča za človekove pravice (v nadaljevanju ESČP) v zadevah *Guiso-Gallisy proti Italiji* z dne 22. 12. 2009 in *Almeida Garrett, Mascarenhas Falcão in drugi proti Portugalski* z dne 11. 1. 2000 ter na odločbo Ustavnega sodišča št. U-I-224/00 z dne 9. 5. 2002 (Uradni list RS, št. 50/02, in OdlUS XI, 73), vendar naj bi

sodišča stališča iz teh odločitev popolnoma prezrla. Glede na navedeno pritožnice menijo, da niso ostale le brez zadoščenja zaradi nezakonitih posegov v njihovo lastnino, kar naj bi bilo nesprejemljivo z vidika pravice do zasebne lastnine iz 33. člena v zvezi z 69. členom

Ustave oziroma pravice do mirnega uživanja premoženja iz 1. člena Prvega protokola k EKČP, ampak so jim bila kršena tudi ustavna procesna jamstva iz prvega odstavka 23. člena oziroma iz 25. člena Ustave.

3. Z isto ustavno pritožbo pritožnice izpodbijajo tudi odločitev sodišč o ugotovitvi obstoja služnosti v korist nasprotne stranke. Menijo, da je izpodbijana odločitev v očitnem nasprotju s stališčem Ustavnega sodišča iz odločbe št. U-I-224/00, da v primeru dejanske razlastitve ni mogoče uporabiti določb civilnega prava, to je določb Zakona o temeljnih lastninskopravnih razmerjih (Uradni list SFRJ, št. 6/80 in nasl. – v nadaljevanju ZTLR). Ugotovitev obstoja služnosti na podlagi stvarnopравnih določb o priposestvanju naj bi bila v nasprotju z 69. členom Ustave in naj bi pomenila kršitev 33. člena Ustave. Zaradi tesne povezanosti vprašanj iz obeh pravnih pritožnic Ustavnemu sodišču predlagajo, naj še pred odločitvijo Vrhovnega sodišča o njihovem predlogu za dopustitev revizije odloči tudi o tej ustavni pritožbi. Zatrjevana kršitev človekove pravice naj bi bila namreč očitna, pritožnicam pa naj bi tudi grozile nepopravljive posledice (saj naj bi v primeru, da bi nasprotna stranka dosegla vpis služnosti na podlagi izpodbijanih sodb, izgubile sleherno možnost, da bi bile kdaj poplačane).

4. Po vložitvi ustavne pritožbe je Vrhovno sodišče v pravdi zaradi ugotovitve služnosti s sklepom št. II DoR 407/2014 z dne 29. 1. 2015 dopustilo revizijo pritožnic. Pritožnice so revizijo vložile, vendar jo je Vrhovno sodišče s sklepom št. II Ips 125/2015 z dne 25. 8. 2016 zavrglo. Pritožnice so z vlogo z dne 18. 11. 2016 razširile ustavno pritožbo še na ta sklep Vrhovnega sodišča. V tej vlogi pritožnice ponovno predlagajo, naj Ustavno sodišče hkrati odloči o ustavni pritožbi zoper izpodbijane sodne odločbe glede odškodnine in glede služnosti. Menijo tudi, da je na mestu razmislek o ustavnosti Zakona o urejanju prostora (Uradni list RS, št. 110/02 in 8/03 – popr. – v nadaljevanju ZUreP-1), ker naj ne bi vseboval določb, ki bi za nazaj odpravile krivice zaradi kršitev dolžnosti razlastitve oziroma omejitve lastninske pravice po predpisanem postopku. ZUreP-1 naj bi tako pustil brez pravnega varstva vse prizadete lastnike, ki jim je bila lastninska pravica odvzeta ali omejena pred njegovim sprejetjem še v režimu nekdanje Socialistične federativne republike Jugoslavije (v nadaljevanju SFRJ).

5. Ustavno sodišče je s sklepom senata št. Up-849/14 z dne 27. 6. 2017 sprejelo v obravnavo ustavno pritožbo zoper pravomočno odločitev sodišč o zavrnitvi odškodninskega zahtevka pritožnic, ustavne pritožbe zoper sklep Vrhovnega sodišča št. II DoR 233/2014 pa ni sprejelo v obravnavo. Ustavno sodišče je s sklepom št. Up-849/14 z dne 11. 5. 2018 zaradi neposredne povezanosti ustavnopravnih vprašanj iz

obeh zadev sprejelo v obravnavo še ustavno pritožbo zoper pravnomočno odločitev sodišč o ugotovitvi obstoja služnosti, ustavne pritožbe zoper sklep Vrhovnega sodišča št. II Ips 125/2015 pa ni sprejelo v obravnavo. O sprejemu ustavne pritožbe v obravnavo je Ustavno sodišče na podlagi prvega odstavka 56. člena Zakona o Ustavnem sodišču (Uradni list RS, št. 64/07 – uradno prečiščeno besedilo in 109/12 – v nadaljevanju ZUstS)

obakrat obvestilo Višje sodišče v Ljubljani. V skladu z drugim odstavkom 56. člena ZUstS je bila ustavna pritožba poslana nasprotni stranki iz obeh pravn.

6. Nasprotna stranka v odgovoru na ustavno pritožbo zoper vsebinsko odločitev o odškodnini nasprotuje očitkom pritožnic o pomanjkljivi utemeljitvi nosilnega stališča izpodbijanih sodb. Sodišče prve stopnje naj bi jasno in določno pojasnilo, da sta pravna prednika pritožnic za povzročitelja in okviren obseg škode izvedela vsaj leta 1975, ko je bil dokončno zgrajen daljnovod. Škoda naj bi bila torej ves čas znana, vendar je pravna prednika pritožnic nista nikoli terjala, zato naj bi terjatev zastarala. Nasprotna stranka poudarja, da pritožnice vse do leta 2009 nanjo niso naslovile nobenega zahtevka ali dopisa v zvezi s tem, da so bile torej celotno obdobje do vložitve tožbe pasivne. Pritožnice oziroma njihova pravna prednika naj torej štiriintrideset let ne bi z nobenim zaznavnim dejanjem pokazale, da bi bilo tako dejansko in pravno stanje zanje kakorkoli sporno. Pritožnice naj tudi v ustavni pritožbi ne bi pojasnile razlogov za svojo pasivnost. Nasprotna stranka pritrjuje stališču Višjega sodišča, da trajajoč položaj neuvedbe razlastitvenega postopka ne odlaga trenutka začetka teka zastaralnega roka za odškodnino, kot tudi stališču, da pritožnice njenemu ugovoru zastaranja na prvi stopnji niti niso nasprotovale. Četudi sta torej sodišči v obravnavani zadevi ugotovili, da je pravni prednik nasprotne stranke ravnal protipravno, to po mnenju nasprotne stranke ne spremeni dejstva, da tudi za pritožnice veljajo zastaralni roki. Po mnenju nasprotne stranke izpodbijani odločitvi tudi ni mogoče očitati neupoštevanja prakse Vrhovnega sodišča, Ustavnega sodišča oziroma ESČP. Iz odločitev Vrhovnega sodišča, na katere se sklicujejo pritožnice, naj ne bi izhajalo, da zastaranje ne začne teči, ker naj bi škoda zaradi trajnega protipravnega stanja še nastajala. Tudi sodbe ESČP naj ne bi obravnavale primerljivih primerov. V zadevi *Guiso-Gallisay proti Italiji* naj bi šlo za primer, ko je bila razlastitev sicer dopustna, vendar je za njeno zakonitost manjkalo izplačilo odškodnine, medtem ko se v tej zadevi razlastitveni postopek še sploh ni začel. Iz odločbe Ustavnega sodišča št. U-I-224/00 pa naj bi izhajalo, da zastaranje v takih primerih teče nemoteno po splošnih zastaralnih rokih. Sicer pa nasprotna stranka dodaja, da je že v postopku na prvi stopnji zatrjevala in dokazovala, da je bila pravnima prednikoma pritožnic ob izgradnji spornih električnih vodov plačana odškodnina. Pritožnice nasprotni stranki očitajo zlorabo pravic, vendar naj bi bilo glede na ravnanje pritožnic to mogoče pripisati njim, saj naj bi se zavedale, da listinske dokumentacije ni več, in naj bi to želele izkoristiti za doseg izplačila

odškodnine. Glede na navedeno nasprotna stranka meni, da pritožnicam niso bile kršene človekove pravice, zato predlaga zavrnitev njihove ustavne pritožbe.

7. V odgovoru na odgovor nasprotne stranke pritožnice vztrajajo pri svojih stališčih iz ustavne pritožbe. Opozarjajo, da redna sodišča ne zagotavljajo pravne varnosti prizadetim, kar naj bi kršiteljem omogočalo nadaljevanje protiustavne prakse. Učinkovito varstvo pravic naj bi bilo zagotovljeno šele, ko bodo morali kršitelji za nezakonite posege v lastnino plačati odškodnino, ne da bi sočasno pridobili stvarno pravico na nepremičnini, čeprav bi morali izpeljati zakonsko predpisane postopke za razlastitev oziroma omejitev lastninske pravice.

8. Nasprotna stranka v odgovoru na ustavno pritožbo zoper vsebinsko odločitev o ugotovitvi obstoja neprave stvarne služnosti v njeno korist pojasnjuje, da je bil daljnovod zgrajen na podlagi gradbenega dovoljenja ter s soglasjem lastnikov spornih nepremičnin in da pritožnice oziroma njihova pravna prednika takšni dejanski omejitvi lastninske pravice vse do leta 2009 niso nasprotovali. Prav zaradi takih primerov naj bi zaradi zagotovitve pravne varnosti institut priposestovanja sploh obstajal. V obravnavani zadevi naj bi bili izpolnjeni vsi zakonski pogoji za priposestovanje služnosti iz 54. člena ZTLR. Nasprotna stranka poudarja, da je bila glede na že zatrjevano dejstvo plačila odškodnine ob sklenitvi sporazuma s pravnima prednikoma pritožnic (to naj bi potrjevalo pridobljeno gradbeno dovoljenje ter ravnanje samih pritožnic, ki so več kot trideset let tolerirale takšno stanje; nemogoče pa naj bi bilo zahtevati listinske dokaze, saj jih še tako skrben gospodar ne hrani štirideset let) glede izvrševanja služnosti tudi v dobri veri in naj bi služnost pridobila tudi upošteva desetletno priposestovalno dobo iz prvega odstavka 217. člena Stvarnopravnega zakonika (Uradni list RS, št. 87/02 in 91/13 – v nadaljevanju SPZ). Sicer pa naj bi Vrhovno sodišče v sodbi št. II Ips 1022/2008 z dne 29. 11. 2012 sprejelo stališče, da znaša najdaljša priposestovalna doba za priposestovanje služnosti pred uveljavitvijo SPZ dvajset let in da pravična posest (to je posest, ki se opira na pravni naslov) ni bila pogoj za priposestovanje. Iz navedene sodbe naj bi dalje izhajalo, da se ZUreP-1 in energetska zakona (Uradni list RS, št. 27/07 – uradno prečiščeno besedilo, 70/08, 22/10 in 10/12 – EZ; in Uradni list RS, št. 17/14 in 81/15 – EZ-1) za razmerja, nastala v preteklosti, ne morejo uporabiti. Po mnenju nasprotne stranke prisilen postopek razlastitve glede na sporazumno urejeno razmerje med strankami niti ni bil potreben. V tej zadevi naj tako ne bi šlo za "sanacijo" domnevne krivice, saj naj se ta pravnima prednikoma pritožnic ne bi zgodila. Nasprotna stranka poudarja, da se v tej zadevi zastavljajo vprašanja, ki presegajo okvire konkretnega primera. Dejstvo naj bi bilo, da se v prejšnjem pravopolitičnem sistemu oziroma vse do sprejetja Zakona o zemljiški knjigi (Uradni list RS, št. 33/95 – ZZK) leta 1995 služnosti v zvezi z energetskimi vodi niso nujno vpisovale v zemljiško knjigo, ampak naj bi se praviloma od lastnikov zemljišč pridobilo soglasje, tudi proti plačilu odškodnine, kot naj bi bilo tudi v tem primeru. Ker naj bi bila gradnja električnega omrežja pogosto v interesu samih lastnikov zemljišč, naj bi bil to pogosto razlog, da nasprotovanja takim posegom že v izhodišču ni bilo. Tako naj bi bilo tudi v tej zadevi upravičenje s strani

pravnega prednika nasprotne stranke sporazumno pridobljeno že leta 1975, prek pravil o priposestovanju pa naj bi se to zdaj preoblikovalo v služnostno pravico. Uporaba instituta priposestovanja v tej zadevi po mnenju nasprotne stranke ne pomeni obida razlastitvenega postopka, ampak služi odpravi pomanjkljivosti pri prvotni ureditvi medsebojnih razmerij (to je odsotnosti pisne pogodbe o ustanovitvi služnosti). Praksa Ustavnega sodišča, na katero se sklicujejo pritožnice, naj ne bi bila uporabljiva za ta primer, ker je bilo v tem pravnem postopku izrecno zatrjevano in dokazovano, da so bila razmerja z lastniki ob gradnji spornega daljnovoda urejena. Kakršenkoli poseg v že pred desetletji vzpostavljena razmerja bi bil po oceni nasprotne stranke nesorazmeren kot tudi nesprejemljiv z vidika varstva njenih pridobljenih pravic, še posebno upošteva dejstvo pasivnosti pritožnic oziroma njihovih pravnih prednikov v obdobju več kot trideset let. Absurdno naj bi bilo pričakovanje, da bi morala nasprotna stranka skrbeti za pravice pritožnic z izvedbo postopka razlastitve, ko pa naj bi pritožnice s služnostjo soglašale. Nasprotna stranka ponavlja, da je mogoče zlorabo pravic z vlaganjem odškodninske tožbe po več kot tridesetletnem molku oziroma toleriranju dejanskega stanja očitati kvečjemu pritožnicam. Glede na navedeno in ker naj tudi ne bi držalo, da se sodišči nista opredelili do vseh pravno pomembnih vprašanj v tej zadevi, nasprotna stranka meni, da nobena od zatrjevanih kršitev človekovih pravic ni podana. Zato predlaga zavrnitev ustavne pritožbe tudi v tem delu.

9. Odgovor nasprotne stranke na ustavno pritožbo zoper vsebinsko odločitev o služnosti je bil vročen pritožnicam, ki nanj niso odgovorile.

10. Ustavno sodišče je vpogledalo v spisa Okrožnega sodišča v Novem mestu št. P 117/2011 in Okrajnega sodišča v Novem mestu št. P 128/2013.

B. – I.

Izhodišča presoje

11. Pritožnice tako odločitvi o ugotovitvi obstoja služnosti v korist nasprotne stranke kot odločitvi o zavrnitvi njihovega odškodninskega zahtevka očitajo kršitev pravice do zasebne lastnine iz 33. člena v zvezi z 69. členom Ustave oziroma pravice do mirnega uživanja premoženja iz 1. člena Prvega protokola k EKČP. Po mnenju pritožnic sodišča v nobeni izmed pravnih niso pripisala ustrezne ustavnopravne teže okoliščini, da je šlo v obravnavani zadevi za dejansko oziroma protipravno razlastitev.

12. Člen 33 Ustave (pravica do zasebne lastnine in dedovanja) ima dvojni varovalni učinek. Na eni strani varuje konkreten položaj imetnika pravice pred oblastnimi posegi v njegovo lastninsko sfero, na drugi strani pa varuje pravne položaje, s katerimi se

uresničuje varovanje svobode na premoženjskem področju.¹ Člen 33 Ustave je neločljivo povezan s 67. in 69. členom Ustave. Prvi odstavek 67. člena Ustave daje zakonodajalcu pooblastilo, da ob upoštevanju merila socialne vezanosti lastnine uredi način njenega pridobivanja in uživanja, ki je lahko z vidika lastninske svobode tudi omejujoč.² Iz 69. člena Ustave pa izhaja ne samo, da lastninska pravica ni absolutna, temveč da se jo lahko v javnem interesu omeji ali odvzame, vendar le pod pogoji, določenimi v Ustavi.³ Ustava v 69. členu določa, da se lastninska pravica na nepremičnini lahko v javno korist odvzame ali omeji proti nadomestilu v naravi ali proti odškodnini pod pogoji, ki jih določa zakon. Člen 69 Ustave torej daje zakonodajalcu pooblastilo za urejanje zakonske podlage za razlastitev. Razlastitev je skladno z 69. členom Ustave dopustna le: (i) proti nadomestilu v naravi ali proti odškodnini; (ii) pod pogoji, ki jih določa zakon; (iii) če to zahteva javna korist.⁴ Pri razlastitvi gre za tipičen poseg države v zasebno sfero zaradi javnega interesa.⁵ Razlastitev po 69. členu Ustave je prisilen odvzem ali omejitev lastninske pravice na nepremičnini v javno korist na način in po postopku, ki je predpisan z zakonom.⁶ Za tak prisilni odvzem ali omejitev je značilno, da se odvzame oziroma omeji lastninska pravica na nepremičnini proti volji lastnika.⁷ Zaradi resnosti posega v lastninsko pravico na nepremičnini Ustava določa vsebinske in formalne pogoje, pod katerimi je tak poseg dopusten. Eden izmed teh pogojev je plačilo odškodnine. Odškodnina po 69. členu Ustave pomeni denarno nadomestilo (odmeno) za odvzem ali omejitev lastninske pravice v javno korist, ki ga je treba razločevati od pojma odškodnine po splošnih določbah odškodninskega prava.⁸

13. Člen 1 Prvega protokola k EKČP (pravica do spoštovanja premoženja) v prvem odstavku določa, da ima vsaka fizična ali pravna oseba pravico do spoštovanja svojega premoženja ter da lastnina nikomur ne sme biti odvzeta, razen če je to v

¹ Prim. G. Virant in L. Šturm v: L. Šturm (ur.), Komentar Ustave Republike Slovenije, Fakulteta za podiplomske državne in evropske študije, Ljubljana 2002 (v nadaljevanju KURS 2002), str. 342.

² Prim. G. Virant v: L. Šturm (ur.), KURS 2002, str. 637–641.

³ Prim. M. Avbelj v: L. Šturm (ur.), Komentar Ustave Republike Slovenije, Dopolnitev – A, Fakulteta za državne in evropske študije, Ljubljana 2011 (v nadaljevanju KURS 2011), str. 1003.

⁴ Teorija poudarja, da je treba razlikovati med t. i. abstraktno javno koristjo, ki se predpiše z zakonom in je predpostavka za sprožitev razlastitvenega postopka, ter konkretno javno koristjo, ki jo mora pristojni organ ugotoviti v vsakem primeru posebej in v skladu z njo določiti natančen obseg razlastitve oziroma omejitve lastninske pravice. Tako J. Čebulj v: M. Štritof Brus (ur.), Zakon o urejanju prostora (ZUreP-1) in Zakon o prostorskem načrtovanju (ZPNačrt) s komentarjem, GV Založba, Ljubljana 2010, str. 54. Glej tudi G. Virant v: L. Šturm (ur.), KURS 2002, str. 675–676.

⁵ Prim. G. Virant, Javnopravni posegi v lastninsko pravico, v: Zbornik – II. strokovno srečanje pravnikov s področja javnega prava, Inštitut za javno upravo, Rogaška Slatina 1996, str. 348.

⁶ Prim. L. Šturm, Varstvo zasebne lastnine v slovenskem pravnem redu, v: L. Šturm in drugi, Varstvo zasebne lastnine kot temeljne človekove pravice, Inštitut za javno upravo, Ljubljana 1997, str. 5.

⁷ Prim. prav tam.

⁸ Prim. G. Virant, Odvzem in omejitev lastninske pravice v javno korist ter socialna vezanost lastnine, doktorska disertacija, Univerza v Ljubljani, Pravna fakulteta, Ljubljana 1997, str. 359.

javnem interesu v skladu s pogoji, ki jih določa zakon, in ob spoštovanju splošnih načel mednarodnega prava. Tudi skladno s 1. členom Prvega protokola k EKČP torej odvzem lastnine lahko pomeni dopusten poseg v pravico do spoštovanja premoženja le, če je izkazan javni interes in če je bil odvzem izveden pod pogoji, ki jih določa zakon. Člen 1 Prvega protokola k EKČP izrecno sicer ne določa pravice do odškodnine, vendar sta Evropska komisija za človekove pravice (v nadaljevanju Komisija) in ESČP to pravico izpeljala iz načela sorazmernosti.⁹ Le v posebej izjemnih okoliščinah je lahko neizplačilo odškodnine opravičljivo.¹⁰ *De facto* razlastitve (tu ne gre za formalno razlastitev, je pa možnost izvrševanja lastninskih upravičenj tako resno omejena, da posameznik dejansko nima več lastninske pravice – torej tako, kot da bi šlo za razlastitev¹¹) ESČP praviloma šteje za odvzem lastnine v smislu drugega stavka prvega odstavka 1. člena Prvega protokola k EKČP.¹² Če pa je lastnikom odvzeto le posamezno upravičenje, ki izhaja iz lastninske pravice, ESČP šteje, da gre za nadzor nad uporabo premoženja v skladu s splošnim interesom v smislu drugega odstavka 1. člena Prvega protokola k EKČP.¹³ A to razlikovanje za presojo

⁹ G. Virant v: L. Šturm, KURS 2002, str. 681. Prim. tudi A. Van Rijn v: P. Van Dijk, F. Van Hoof, A. Van Rijn, L. Zwaak (ur.), *Theory and Practice of the European Convention on Human Rights*, 4. izdaja, Intersentia, Antwerpen, Oxford 2006, str. 881. Glej na primer sodbe ESČP v zadevah *Sveti samostani proti Grčiji* z dne 9. 12. 1994, 71. točka obrazložitve, *Nekdanji grški kralj in drugi proti Grčiji* z dne 23. 11. 2000, 89. in 99. točka obrazložitve, in *Platakou proti Grčiji* z dne 11. 1. 2001, 55. točka obrazložitve.

¹⁰ Praviloma se te izjemne okoliščine nanašajo na način, na katerega je bilo sporno premoženje pridobljeno (prim. sodbo ESČP v zadevi *Zvolský in Zvolská proti Češki republiki* z dne 12. 11. 2002, 72. točka obrazložitve). ESČP denimo v sodbi v zadevi *Jahn in drugi proti Nemčiji* z dne 30. 6. 2005 ni ugotovilo kršitve pravice do spoštovanja premoženja v primeru, ko je bilo pritožnikom po združitvi obeh Nemčij odvzeto premoženje brez vsake odškodnine, pri čemer je za odločilno štel: da so pritožniki sporno premoženje pridobili na podlagi zakona, sprejetega leta 1990 v Nemški demokratični republiki, torej s strani nedemokratsko izvoljenega predstavniškega telesa; da je bil sporni zakon, ki je pritožnikom odvzel lastnino, sprejet kmalu po združitvi obeh Nemčij, to je leta 1992; da so bili pritožniki pred tem v negotovem pravnem položaju glede svoje pravice do premoženja; in da je bil razlog za novi zakon zagotoviti družbeno pravičnost, saj je popravil napako prejšnjega zakona, zaradi katere so pritožniki sploh postali lastniki spornih nepremičnin (prim. 116. in 117. točko obrazložitve).

¹¹ Prim. sodbo ESČP v zadevi *Sporrong in Lönnroth proti Švedski* z dne 23. 9. 1982, 63. točka obrazložitve.

¹² Prim. denimo sodbo ESČP v zadevi *Sveti samostani proti Grčiji*, v kateri je ESČP štel, da je šlo za odvzem lastnine v smislu drugega stavka 1. člena Prvega protokola k EKČP v primeru, ko je zakon določil, da država postane lastnica samostanov, razen če samostani (ti so premoženje pridobivali med devetim in trinajstim stoletjem) dokažejo izvor tega premoženja (66. točka obrazložitve). Prim. tudi sodbo ESČP v zadevi *Papamichalopoulos proti Grčiji* z dne 24. 6. 1993, v kateri je grška vlada prenesla zemljišča na mornarico (ki je postavila na njih oporišče in počitniško naselje za častnike) in jih kljub sodnim odločbam, s katerimi je bila pritožnikom priznana pravica do zemljišč, ni vrnila, niti jim ni plačala odškodnine. ESČP je štel, da je šlo zato, ker so pritožniki ostali zakoniti lastniki zemljišč, pa kljub temu niso mogli razpolagati z njimi, za *de facto* razlastitev.

¹³ Slednji namreč določa, da 1. člen Prvega protokola k EKČP nikakor ne omejuje pravice držav, da uveljavijo zakone, za katere menijo, da so potrebni za nadzor nad uporabo premoženja v skladu s splošnim interesom (ali za zagotovitev plačila davkov, drugih prispevkov ali denarnih kazni). Tako je ESČP denimo v sodbi v zadevi *Sporrong in Lönnroth proti Švedski* štel, da pomeni prepoved gradnje na zasebnih zemljiščih zaradi nameravane

dopustnosti posega v pravico do spoštovanja premoženja praviloma ni ključno. V obeh primerih se zahtevata tako izkaz splošnega interesa in obstoj zakonske podlage kot tudi, da poseg v pravico do spoštovanja premoženja preneha test sorazmernosti.¹⁴ So pa zahteve glede odškodnine bolj verjetne v primeru odvzema lastnine po prvem odstavku 1. člena Prvega protokola k EKČP.¹⁵

14. Ker Ustava v primeru odvzema lastninske pravice na nepremičnini zagotavlja enak obseg varstva pravice do zasebne lastnine kot EKČP, kolikor gre za omejitev lastninske pravice v smislu 69. člena Ustave pa morda celo širšega, je Ustavno sodišče očitke pritožnic o kršitvi pravice iz 1. člena Prvega protokola k EKČP presojalo v okviru zatrjevane kršitve pravice iz 33. člena v zvezi z 69. členom Ustave.

15. Ustavno sodišče se je v svoji presoji že srečalo z vprašanjem ustavne skladnosti zakonov z vidika jamstev, ki jih lastnikom nepremičnin zagotavlja 69. člen Ustave. Pomembna izhodišča z vidika zahtev 69. člena Ustave je Ustavno sodišče sprejelo v odločbi št. U-I-224/00, v kateri je presojalo zakonske določbe, ki so imele neposreden razlastitveni učinek v zvezi z zemljišči, uporabljenimi za gradnjo oziroma rekonstrukcijo javnih cest.¹⁶ Po stališču Ustavnega sodišča lahko ustavnim zahtevam iz 69. člena Ustave zadosti le takšna razlastitev, da je za konkretni primer, tj. za konkretno zemljišče v ustreznem postopku ugotovljeno, ali so izpolnjeni z zakonom določeni pogoji za odvzem ali omejitev lastninske pravice v javno korist (primerjaj 21. in 22. točko obrazložitve). Namen te zahteve je po presoji Ustavnega sodišča v učinkovitem pravnem varstvu prizadetih, torej v zagotovitvi sodne kontrole izpolnjenosti zakonskih pogojev za odvzem (ali omejitev) lastninske pravice v javno korist v konkretnem primeru. Do razlastitve po presoji Ustavnega sodišča ne more priti *ex lege*, to je tako, da bi že sam zakon imel neposredne razlastitvene učinke, četudi lastniku zagotavlja odškodnino (primerjaj 29. do 31. točko obrazložitve).¹⁷ Ta stališča je Ustavno sodišče ponovilo v 23. točki obrazložitve odločbe št. U-I-316/04 z dne 3. 3. 2005 (Uradni list RS, št. 29/05, in OdlUS XIV, 13), v kateri je presojalo

razlastitve nadzor nad uporabo premoženja v smislu drugega odstavka 1. člena Prvega protokola k EKČP (64. točka obrazložitve).

¹⁴ Prim. D. J. Harris, M. O'Boyle, C. Warbrick, *Law of the European Convention on Human Rights*, Oxford University Press, Oxford 2014, str. 887.

¹⁵ Prav tam. Prim. tudi stališče Komisije v odločitvi v zadevi *Baner proti Švedski* z dne 9. 3. 1989, da drugemu odstavku 1. člena Prvega protokola k EKČP ni inherentna pravica do odškodnine, kot to velja za primer odvzema lastnine iz drugega stavka prvega odstavka 1. člena Prvega protokola k EKČP.

¹⁶ V tem primeru so določbe zakona, ki je urejal vpis v zemljiško knjigo, da gre pri zemljiščih, po katerih so potekale javne ceste, za javno dobro, imele za posledico, da je država oziroma občina postala lastnica teh zemljišč.

¹⁷ Ustavno sodišče je v navedeni odločbi opozorilo, da bi posebnosti, povezane z gradnjo ali rekonstrukcijo javnih cest v preteklosti, morebiti lahko utemeljevale določene poenostavitve predpisanih postopkov za ugotavljanje zakonitih pogojev za razlastitev v posameznem primeru, vendar bi moral zakonodajalec te dovolj natančno opredeliti (primerjaj 25. točko obrazložitve odločbe št. U-I-224/00).

zakonsko določbo, ki je imela neposreden učinek razlastitve v zvezi z zemljišči, ki so bila uporabljena za gradnjo javne železniške infrastrukture.

16. Presoja z vidika 69. člena Ustave je Ustavno sodišče opravilo še v številnih primerih "kategorizacij javnih cest" s podzakonskimi predpisi. Ustavno sodišče je že v odločbi št. U-I-87/91 z dne 28. 1. 1993 (Uradni list RS, št. 8/93, in OdiUS II, 10) sprejelo stališče, da podzakonski predpis z razglasitvijo javne poti ne more imeti razlastitvenih učinkov. Sledile so številne odločbe, v katerih je Ustavno sodišče ugotovilo, da so občinski odloki o kategorizaciji v izpodbijanih delih v nasprotju z 69. in 33. členom Ustave, ker za sporna zemljišča ni bil sklenjen niti pravni posel niti ni bil izveden postopek razlastitve po določbah razlastitvenih predpisov.¹⁸

17. Sprejeta stališča v odločbi št. U-I-224/00 opozarjajo, da je potrebna posebna previdnost pri razlagi zakonskih določb, namenjenih urejanju civilnopравnih razmerij, da se ne bi izničil pomen določb tistih predpisov, ki določajo pogoje in postopek za razlastitev. Ustavno sodišče je ugotovilo, da je tedaj veljavni razlastitveni predpis, to je Zakon o stavbnih zemljiščih (Uradni list RS, št. 44/97 – v nadaljevanju ZSZ/97), določal drugačen postopek in druga upoštevana dejstva za razlastitev nepremičnin, kot je bilo predvideno za pridobitev lastninske pravice z gradnjo na tujem zemljišču po določbah ZTLR (primerjaj 38. točko obrazložitve). Glede na to bi po stališču Ustavnega sodišča razlaga drugega odstavka 25. člena ZTLR, po kateri bi razlastitveni upravičenec kot javnopravna oseba po pravilih ZTLR o gradnji na tujem zemljišču lahko pridobil lastninsko pravico, pomenila, da bi opustitev njegovega dolžnega zakonitega ravnanja, potrebnega za izpolnitev pogojev za dopustnost posega v lastninsko pravico na nepremičninah, odpravljal drug zakon. Taka razlaga drugega odstavka 25. člena ZTLR,¹⁹ ki bi učinkovala kot razlastitev, bi bila po stališču Ustavnega sodišča v nasprotju z načeli pravne države (2. člen Ustave), in sicer s tistim izmed načel, ki varuje bistveno prvino prava, to je pravno varnost (primerjaj 39. točko obrazložitve).

B. – II.

O ustavni pritožbi zoper vsebinsko odločitev o služnosti

¹⁸ Tako denimo Ustavno sodišče v odločbah št. U-I-35/99 z dne 10. 7. 2002 (Uradni list RS, št. 65/02, in OdiUS XI, 155), št. U-I-190/02 z dne 15. 5. 2003 (Uradni list RS, št. 50/03, in OdiUS XII, 43), št. U-I-222/10 z dne 22. 9. 2011 (Uradni list RS, št. 80/11), št. U-I-56/12 z dne 2. 10. 2013 (Uradni list RS, št. 85/13), št. U-I-166/14 z dne 21. 4. 2016 (Uradni list RS, št. 32/16), št. U-I-161/15 z dne 30. 11. 2017 (Uradni list RS, št. 74/17).

¹⁹ Ta je določal, da graditelju gradbenega objekta, zgrajenega na tujem zemljišču, ni treba porušiti, če to glede na okoliščine primera ne bi bilo družbeno opravičljivo.

18. Pritožnice trdijo, da je ugotovitev obstoja služnosti na podlagi stvarnopravnih pravil o priposestovanju v obravnavanem primeru, ko gre za primer "dejanske razlastitve", v nasprotju z 69. členom Ustave in pomeni kršitev 33. člena Ustave. Tak sklep naj bi utemeljevala že stališča Ustavnega sodišča iz odločbe št. U-I-224/00.

19. Z izpodbijano pravnomočno sodbo je bilo ugodeno (podrejenemu) tožbenemu zahtevku nasprotne stranke, da ima na nepremičninah z ID znakom 1455-423/5-0 in z ID znakom 1455-423/8-0, ki so v solasti pritožnic, služnostno pravico postavitve, nadzora, upravljanja, vzdrževanja, popravila in rekonstrukcije elektroenergetskih objektov – to je visokonapetostnega daljnovoda in dveh sredjenapetostnih kablovodov (kot podrobneje izhaja iz izreka sodbe sodišča prve stopnje). Odločitev sodišč temelji na stališču, da je nasprotna stranka priposestvovala nepravo stvarno služnost na podlagi splošnih pravil stvarnega prava,²⁰ in to neodplačno, saj naj stvarnopravna pravila za ta pridobitni način ne bi predvidevala odmene. Iz sodbe sodišča prve stopnje izhaja, da je nasprotna stranka služnostno pravico začela izvrševati leta 1975, ko je bil zgrajen daljnovod, in da se je priposestvovalna doba iztekla v letu 1995. To pomeni, da se je priposestvovalna doba iztekla v času po začetku veljavnosti Ustave (to je po 23. 12. 1991). Po stališčih Višjega sodišča je nasprotna stranka s tem na podlagi zakona izvirno pridobila "novo" pravico, pridobljene pravice pa Ustava varuje, zato "ni mogoče govoriti o kršitvi pravic toženk" (tj. pritožnic). Višje sodišče je poudarilo, da se lastniki nepremičnine več kot 35 let niso uprli in so, kot je sklenilo, "torej molče pristajali na izvrševanje služnosti".

20. Sodišči sta odločitev oprli na stvarnopravna pravila o priposestovanju in poudarili, da na ta način pridobljeno (služnostno) pravico nasprotne stranke varuje Ustava.²¹ Ustavnemu sodišču se zaradi razlogov, razvidnih iz nadaljevanja obrazložitve, ni treba opredeljevati, ali je položaj nasprotne stranke, opredeljen v izpodbijanih sodbah, varovan v okviru pravice iz 33. člena Ustave. Vendar pa je treba upoštevati, da odločitev sodišča o priposestovanju služnosti neposredno vpliva na položaj lastnika nepremičnine. Po mnenju pritožnic bi sodišči morali upoštevati, da je njihov lastninskopravni položaj zavarovan po 33. členu Ustave, poleg tega pa jim Ustava zagotavlja še varstvo po 69. členu Ustave, ker naj bi dejanski stan obravnavane zadeve ustrezal primeru dejanske razlastitve.

²⁰ Konkretno na podlagi pravnih pravil Občega državljskega zakonika (v nadaljevanju ODZ) o nepravilnih služnostih ter 54. člena ZTLR, ki je v upoštevnem obdobju urejal priposestovanje stvarnih služnosti.

²¹ Višje sodišče se ni opredelilo, v okviru katere določbe Ustave je nasprotna stranka varovana. Iz sklepa Višjega sodišča pa sledi, da se je sklicevalo na odločitev Vrhovnega sodišča št. II Ips 1022/2008. V tej odločbi je Vrhovno sodišče sprejelo stališče, da konkretno pridobljena (obstoječa) služnostna pravica predstavlja utrjeno pravno stanje, za katero je značilno, da uživa ne le zakonskopravno, temveč tudi ustavnopravno varstvo v okviru 33. člena Ustave.

21. Člen 69 Ustave ureja, kot je bilo že obrazloženo, poleg odvzema lastninske pravice tudi primere omejitve lastninske pravice v javno korist, med te pa spada tudi služnostna pravica v javno korist.²² Služnosti v javno korist teorija opredeljuje kot služnosti, ki so ustanovljene v korist države, lokalne skupnosti, izvajalcev javnih služb in nosilcev različnih infrastrukturnih dejavnosti.²³ Za to obliko služnosti veljata dve posebnosti, in sicer: 1) ustanovijo se v javnem interesu in 2) nosilec služnosti v javno korist je vedno država, lokalna skupnost ali drug subjekt, ki ga je država ali lokalna skupnost pooblastila za izvajanje javne službe ali javne infrastrukturne dejavnosti.²⁴

22. Glede na vsebino ugotovljene služnosti, ki izhaja iz izreka sodbe sodišča prve stopnje (glej 19. točko obrazložitve), je očitno, da gre v konkretnem primeru za t. i. služnost v javno korist. Vendar to, da gre za služnost v javno korist, nujno še ne utemeljuje sklepa, da gre za položaj, ko bi prizadeta stranka uživala varstvo po 69. členu Ustave. Že je bilo obrazloženo (prim. 12. točko), da je za razlastitev po 69. členu Ustave (med drugim) značilno, da gre za prisilen odvzem ali omejitev lastninske pravice. Torej le ko gre za prisilno ustanovitev služnosti v javno korist, gre za razlastitev oziroma omejitev lastninske pravice v smislu 69. člena Ustave.

23. Iz dejanskih ugotovitev sodbe sodišča prve stopnje izhaja, da nasprotna stranka in pritožnice oziroma njihova pravna prednika v zvezi s sporno služnostjo niso sklenili zavezovalnega pravnega posla (primerjaj 13. točko obrazložitve sodbe sodišča prve stopnje). Glede na to se Ustavnemu sodišču do navedb nasprotne stranke o obstoju pravnega posla in do njihove morebitne ustavnopravne pomembnosti ni treba opredeljevati. Kolikor pa se nasprotna stranka sklicuje na soglasje za gradnjo, je Ustavno sodišče že v odločbi št. U-I-224/00 sprejelo stališče, da izjave lastnikov zemljišč, da dopuščajo poseg v svoje zemljišče, dane v postopku pridobitve lokacijskega dovoljenja za gradnjo ali rekonstrukcijo (tedaj ceste), ne ustrezajo pojmu pravnega posla za pridobitev stvarnopravne pravice.²⁵ Glede na navedeno je treba upoštevati, da se pri razlagi pravil navadnega prava jamstev, ki jih zagotavlja 69. člen Ustave (glej 12., 15. in 16. točko obrazložitve te odločbe), ne sme spregledati.

24. Po veljavnih pravilih, ki urejajo odvzem ali omejitev lastninske pravice v javno korist, kot tudi po tistih, ki so veljala ob nastanku spornega pravnega razmerja, se lahko služnost v javno korist²⁶ prisilno ustanovi z upravno odločbo.²⁷ Že tedaj veljavni

²² Prim. G. Virant v: L. Šturm (ur.), KURS 2002, str. 664.

²³ Tako M. Tratnik, Služnost v javno korist, Pravni letopis, Inštitut za primerjalno pravo pri Pravni fakulteti, Ljubljana 2009, str. 89.

²⁴ Prav tam.

²⁵ Prim. odločbo Ustavnega sodišča št. U-I-224/00, 17. točka obrazložitve.

²⁶ Pojem služnosti v javno korist kot zakonski pojem je uvedel ZUreP-1, vendar je tudi že zakon, ki je veljal ob izgradnji spornih električnih vodov, tj. Zakon o razlastitvi in prisilnem prenosu pravice uporabe (Uradni list SRS, št. 27/72 in nasl. – v nadaljevanju ZRPPPU), poznal omejitev lastninske pravice z ustanovitvijo služnosti v javno korist oziroma v splošnem interesu (primerjaj prvi odstavek 4. člena ZRPPPU).

²⁷ Tako tudi M. Tratnik, nav. delo, in R. Vrenčur v: M. Juhart, N. Plavšak in R. Vrenčur (ur.), Sodobno stvarno pravo, Izbrana poglavja, Planet GV, Ljubljana 2016, str. 261. Primerjaj prvi

zakon je zahteval, naj se za razlastitev ali omejitev lastninske pravice predhodno ugotovi splošni interes (kar se lahko prekriva s pojmom javne koristi iz 69. člena Ustave²⁸ in iz drugega odstavka 192. člena ZUreP-2). Lastniku nepremičnine pa je na podlagi 10. člena ZRPPPU za razlaščno nepremičnino ali drugo omejitev lastninske pravice na nepremičnini pripadala odškodnina. Omenjene določbe ZRPPPU so pomenile konkretizacijo zahtev 99. člena Ustave SRS (Uradni list SRS, št. 6/74 in nasl.).²⁹ Po ZRPPPU je bilo zaporedje pravnih dejanj naslednje: ugotovitev splošnega interesa oziroma javne koristi za razlastitev oziroma omejitev lastninske pravice s predpisanim aktom, izvedba razlastitvenega postopka oziroma postopka omejitve lastninske pravice na predlog razlastitvenega upravičenca ali sklenitev pogodbe namesto razlastitve ali omejitve lastninske pravice ter izvedba postopka za določitev odškodnine (bodisi v obliki nadomestnega zemljišča bodisi v denarju) oziroma za sklenitev sporazuma o odškodnini.

25. Z izpodbijanima sodbama je bila ugotovljena izvirna pridobitev služnostne pravice nasprotne stranke po pravilih stvarnega prava na podlagi dejstva njenega več kot dvajsetletnega nemotenega dejanskega izvrševanja. Sodišči sta odločilno težo pripisali okoliščini, da se pritožnice (oziroma njihova pravna prednika) več kot petintrideset let izvrševanju služnostnih upravičenj niso uprle in so, kot je sklenilo Višje sodišče, "torej molče pristale na nastanek služnostne pravice". Poudarili sta, da institut priposestvovanja, ki prvenstveno služi varnosti pravnega prometa, omogoča, da po poteku priposestvovalne dobe dejansko stanje stvari postane tudi njeno pravno stanje. Sodišči sta torej ugotovili, da nasprotna stranka izpolnjuje zakonske pogoje za *ex lege* pridobitev služnostne pravice. Vendar zgolj to samo po sebi še ne utemeljuje sklepa o prednosti tega položaja v razmerju do položaja, v katerem se upravičenja lastnika nepremičnine neizogibno omejujejo zaradi konstituiranja služnosti v javno korist, ki je zavarovan s pravico iz 33. člena Ustave in še posebno z jamstvi iz 69. člena Ustave. Zato bi sodišči morali z vidika zahtev 69. člena Ustave upoštevati

odstavek 21. člena ZRPPPU, 30. člen Zakona o razlastitvi in o prisilnem prenosu nepremičnin v družbeni lastnini (Uradni list SRS, št. 5/80 in nasl. – v nadaljevanju ZRPPN), 28. člen ZSZ/97 in 110. člen ZUreP-1. Tudi zdaj veljavni 211. člen Zakona o urejanju prostora (Uradni list RS, št. 61/17 – v nadaljevanju ZUreP-2) določa, da se služnost v javno korist prisilno ustanovi z upravno odločbo.

²⁸ Podobno odločba št. U-I-98/95 z dne 11. 7. 1996 (Uradni list RS, št. 44/96, in OdlUS V, 118, 21. točka, X. podtočka obrazložitve), v kateri je Ustavno sodišče pojem splošni interes iz ZRPPN nadomestilo s pojmom javne koristi iz 69. člena Ustave. Drugače L. Šturm, ki v ločenem mnenju k navedeni odločbi zastopa stališče, da je treba pojem javne koristi razumeti bolj restriktivno kot nekdanji pojem "splošni interes".

²⁹ Ustava SRS je v 99. členu določala:

"Nepremičnine, na katerih ima kdo lastninsko pravico, je mogoče proti pravični odškodnini razlastiti ali to pravico omejiti, če to zahteva na podlagi zakona ugotovljen splošni interes.

Zakon določa osnove in merila za pravično odškodnino. Z določitvijo teh osnov in meril ter z njihovo uporabo se ne smejo bistveno poslabšati pogoji za življenje in delo, ki jih je imel na podlagi uporabe nepremičnine lastnik, čigar nepremičnina se razlašča.

Pravična odškodnina ne obsega povečane vrednosti nepremičnine, ki je neposredno ali posredno posledica vlaganja družbenih sredstev."

Enako se je glasil tudi 82. člen Ustave SFRJ iz leta 1974 (Uradni list SFRJ, št. 9/74 in 11/74 – popr.).

dejstvo, da je pravni prednik nasprotne stranke spadal med razlastitvene upravičence iz 7. člena ZRPPPU, pa ni izpeljal postopka omejitve lastninske pravice pritožnic oziroma njihovih pravnih prednikov po ZRPPPU, ki je v času izgradnje spornih električnih vodov urejal razlastitev, in tako še pred izgradnjo spornega omrežja ni pridobil služnosti v javno korist v skladu z zakonom.

26. V izpodbijanih sodbah namreč ni ugotovitev o tem, da bi pravni prednik nasprotne stranke ravnal skladno s tedaj veljavnim ZRPPPU oziroma da bi poskušal tako nezakonito stanje odpraviti po izgradnji električnih vodov (vse do leta 2003, ko je po lastnih navedbah v tožbi pritožnicam ponudil sklenitev pogodbe o ustanovitvi služnostne pravice in jim tudi ponudil denarno nadomestilo, ki pa so ga pritožnice zavrnila). Le pravni prednik nasprotne stranke kot razlastitveni upravičenec je bil procesno legitimiran, da predlaga razlastitev ali omejitev lastninske pravice.³⁰ Predpisi o razlastitvi so namreč terjali njegovo aktivno ravnanje, medtem ko lastniki nepremičnin (torej tudi pritožnice oziroma njihova pravna prednika) kot razlastitveni zavezanci po zakonskem pravu niso imeli procesnih možnosti predlagati razlastitev ali omejitev lastninske pravice.

27. Sodišči sta torej ovrednotili le pasivnost pravnih prednikov in pritožnic, medtem ko te okoliščine nista soočili s pasivnostjo nasprotne stranke, ki je bila razlastitvena upravičenka in ki ji je pravni red jasno in nedvoumno nalagal dolžnosti v razmerju do razlastitvenih zavezancev, v katere pravice je posegala. Iz sodb sodišč izhaja, da so pritožnice pritrjevale pravici nasprotne stranke do odvzema oziroma omejitve njihove lastninske pravice na zemljiščih, vendar pod pogojem, da se jim plača ustrezna odškodnina, kot to določa 69. člen Ustave. Presoja sodišč, da je nasprotna stranka služnost priposestvovala, to ustavno jamstvo izključuje. To sta ugotovili tudi sodišči, a pomena tega dela svoje presoje nista presojali z vidika 69. člena Ustave.

28. Nosilno stališče sodišč tako povsem spregleda pomen obrambne funkcije pravice do zasebne lastnine. Zato ne daje nobene ustavnopravne teže jamstvom iz 69. člena Ustave. Glede na navedeno, nosilno stališče izpodbijanih sodb ni sprejemljivo z vidika pravice do zasebne lastnine iz 33. člena v zvezi z 69. členom Ustave. Ustavno sodišče je zato izpodbijani sodbi razveljavilo in zadevo vrnilo Okrajnemu sodišču v Novem mestu v novo odločanje (1. točka izreka). Ker je Ustavno sodišče izpodbijani sodbi razveljavilo že zaradi kršitve pravice iz 33. člena Ustave, se ni spuščalo v presojo drugih zatrjevanih kršitev človekovih pravic.

29. Skopih navedb pritožnic o protiustavnosti ZUreP-1 ni mogoče šteti za pobudo za začetek postopka za oceno ustavnosti navedenega predpisa. Sicer pa bi Ustavno sodišče, če bi v postopku odločanja o ustavni pritožbi ugotovilo, da izpodbijani sodbi temeljita na protiustavnem zakonu, lahko samo začelo postopek za presojo ustavnosti zakona po drugem odstavku 59. člena ZUstS.

³⁰ Primerjaj prvi odstavek 7. člena in prvi odstavek 18. člena v zvezi s 5. členom ZRPPPU.

B. – III.**O ustavni pritožbi zoper vsebinski odločitvi o odškodnini**

30. V nadaljevanju obrazložitve je s pojmom odmena poimenovana odškodnina, s katero se pogojuje dopustnost posega v lastninsko pravico zaradi javne koristi po 69. členu Ustave. S pojmom odmena je torej poimenovano denarno nadomestilo, do katerega je zavezanec za razlastitev upravičen zaradi odvzema ali omejitve lastninske pravice. S pojmom odškodnina pa je poimenovano denarno ovrednotenje premoženjske škode, do katerega je oškodovanec upravičen zaradi protipravnega ravnanja oškodovalca po splošnih načelih odškodninskega prava. Razlikovanje med odmeno in odškodnino je potrebno, ker je odmena rezultat iskanja ravnovesja med javnim interesom in interesom prizadetega lastnika nepremičnine, čigar lastninska pravica je v zameno za odmeno odvzeta ali omejena,³¹ odškodnina pa se po splošnih načelih odškodninskega prava odmerja za pravno priznano škodo, ki je v vzročni zvezi s protipravnim ravnanjem.

31. Skladno s splošnimi načeli odškodninskega prava je oškodovanec upravičen do povrnitve navadne premoženjske škode in izgubljenega dobička (prvi odstavek 168. člena Obligacijskega zakonika, Uradni list RS, št. 97/07 – uradno prečiščeno besedilo, in 20/18 – v nadaljevanju OZ); poleg tega ima pravico do popolne odškodnine, kar pomeni, da sodišče, ki upošteva tudi okoliščine, nastale po povzročitvi škode, prisodi oškodovancu odškodnino v znesku, ki je potreben, da postane njegov premoženjski položaj takšen, kakršen bi bil, če ne bi bilo škodljivega dejanja ali opustitve (prim. 169. člen OZ). Upošteven obseg pravno priznanega premoženjskega prikrajšanja in denarno ovrednotenje tega se torej razlikujeta, če gre za škodo zaradi protipravnega ravnanja in če gre za odvzem ali omejitev lastninske pravice.

32. Iz spisa izhaja, da so pritožnice v tožbi med drugim trdile, da mora odmera odškodnine upoštevati spremembe vrednosti njihovih zemljišč zaradi bližine poslovnih objektov in njihove širitve, kar naj bi onemogočal postavljeni daljnovod. V ustavni pritožbi opozarjajo, da "nikoli niso uveljavljale zahtevka iz naslova denarnega nadomestila za omejeno lastninsko pravico, pač pa zahtevka iz naslova škode iz delikta [...], ki še traja [...]". Poleg tega v odgovoru na odgovor na ustavno pritožbo posebej poudarjajo, "da bo učinkovito varstvo pravic posameznika zagotovljeno šele, ko bodo morali za svoje kršitve zakonodaje [...] kršitelji plačati odškodnino, ne da bi sočasno pridobili stvarno pravico, s čimer bodo prisiljeni poleg plačila odškodnine končno izpeljati zakonsko predpisane postopke [...]". Ustavno sodišče zato šteje, da je bila predmet spora odškodnina zaradi protipravne opustitve dolžnega ravnanja nasprotne stranke.

³¹ Glej 12. točko obrazložitve.

33. Izpodbijani sodbi sodišča prve in sodišča druge stopnje temeljita na treh stališčih: (1) odškodninski tožbeni zahtevek temelji na očitku protipravnega ravnanja, (2) predpostavke

odškodninske odgovornosti po splošnih načelih odškodninskega prava so izpolnjene, (3) vendar je zahtevek zastaral.

34. Pritožnice zatrjujejo, da se sodišče prve stopnje ni opredelilo do začetka teka zastaralnega roka in do okoliščin, kdaj so pritožnice razpolagale z vsemi elementi, potrebnimi za sestavo odškodninskega zahtevka. Tudi pritožbenemu sodišču očitajo, da se ni opredelilo do vprašanja začetka teka zastaralnega roka, poleg tega pa tudi ne do pravne narave zahtevka. Navedene trditve bi bile lahko upoštevne z vidika pravice, ki jo jamči 22. člen Ustave, in ne z vidika pravice iz prvega odstavka 23. člena Ustave in 25. člena Ustave ter 13. člena EKČP, kot zmotno menijo pritožnice.

35. Ustavno sodišče je že večkrat poudarilo, da pravici stranke, da se v postopku izjavi, ustreza obveznost sodišča, da vse navedbe stranke vzame na znanje, da pretehta njihovo upoštevnost in dopustnost ter da se do tistih navedb, ki so za odločitev bistvenega pomena in so dopustne, v obrazložitvi tudi opredeli. Iz 22. člena Ustave izhaja tako tudi obveznost sodišča do seznanitve in do opredelitve, kar (sicer v omejenem obsegu) velja tudi za instančna sodišča. Za zagotovitev ustavne pravice do poštenega sojenja kot tudi za zagotovitev zaupanja v sodstvo je velikega pomena, da stranka, zlasti če njenemu zahtevku ali pravnemu sredstvu ni ugodeno, lahko spozna, da se je sodišče z njenimi argumenti seznanilo in jih obravnavalo, ter da ne ostane v dvomu, ali jih sodišče morda ni enostavno prezrlo.³² Pravica, da pritožbeno sodišče pritožbene trditve in stališča obravnava, jih ovrednoti in v primeru zavrnitve obrazloži, zakaj ne vzdržijo, je sestavni del pravice do enakega varstva pravic pred sodiščem.

36. Kot izhaja iz izpodbijane sodbe Višjega sodišča, sta sodišči tožbeni zahtevek pritožnic za plačilo odškodnine zaradi protipravnega ravnanja toženke (ki se kaže v opustitvi dolžne uvedbe in izvedbe razlastitvenega postopka in odmere odmene) obravnavali z vidika splošnih določb odškodninskega prava, in sicer pravnega pravila paragrafa 1295 ODZ, ki enako kot določba veljavnega OZ za obstoj odškodninske odgovornosti terja kumulativno izpolnitev štirih predpostavk: nastanek nedopustne škode, ki je posledica protipravnega ravnanja povzročitelja, obstoj vzročne zveze med njima in odgovornost povzročitelja. Višje sodišče je torej sprejelo naziranje pritožnice o obstoju protipravnega ravnanja in obstoju odškodninske odgovornosti tožene stranke na tej pravni podlagi.³³ Zato ni utemeljena graja pritožnic, da se Višje sodišče

³² Odločba Ustavnega sodišča št. Up-373/97 z dne 22. 2. 2001 (Uradni list RS, št. 19/01, in OdlUS X, 108), 9. točka obrazložitve.

³³ Po stališču sodišč je pravna prednica tožene stranke posegla v lastninsko pravico brez pravnega naslova, s čimer je dejansko in protipravno omejila lastninsko pravico takratnih

ni opredelilo do pravne narave tožbenega zahtevka. Očitek o kršitvi 22. člena Ustave v tem delu ni utemeljen.

37. Zavrnitev odškodninskega tožbenega zahtevka temelji na zastaranju. V zvezi s tem sta sodišči pojasnili, da sta izhajali iz določb ZZT, ki je veljal v času protipravnega posega v lastninsko pravico takratnih lastnikov. Sodišče prve stopnje je obrazložilo, da po 2. členu ZZT začne zastaranje teči prvi dan po dnevu, odkar je imel upnik pravico zahtevati izpolnitev obveznosti, torej naslednji dan po zapadlosti terjatve, če ni drugače določeno. Po stališču pritožbenega sodišča začne zastaranje teči, ko je oškodovanec glede na okoliščine primera smel terjati izpolnitev obveznosti – ko je ob običajni vestnosti imel možnost izvedeti za povzročitelja škode in za škodo. Tako sta po stališču obeh sodišč pravna prednika pritožnic izvedela za povzročitelja ter za obstoj in obseg škode vsaj leta 1975, ko je bil dokončno zgrajen daljnovod. Sodišči sta upoštevali, da odškodninske terjatve po 19. členu ZZT zastarajo v treh letih, odkar je oškodovanec izvedel za škodo in za povzročitelja (gre za t. i. subjektivni zastaralni rok), ne glede na navedeno pa odškodninska terjatev zastara v 10 letih od nastanka škode (t. i. objektivni zastaralni rok). Glede na to, da je sodišče prve stopnje ugotovilo, da sta lastnika nepremičnin (pravna prednika pritožnic) z gradnjo soglašala in da gre pri daljnovodu za objekt, ki ga ni mogoče spregledati, je sodišče prve stopnje ugotovilo, da sta bila pravna prednika pritožnic z nastankom škode in njenim povzročiteljem seznanjena neposredno takrat, ko je ta nastala, torej najkasneje leta 1975. S tem se je strinjalo tudi Višje sodišče. Tako je po stališču sodišč subjektivni zastaralni rok za uveljavljanje odškodnine potekel leta 1978, objektivni najkasneje leta 1985, tožba pa je bila vložena šele 13. 5. 2011. Do teh za zastaranje po obligacijskem pravu ključnih vprašanj, sta se sodišči izčrpno opredelili. Prav tako se je sodišče prve stopnje opredelilo do tega, da je bil obstoj in okviren obseg škode pravnima prednikoma pritožnic znan vsaj leta 1975, ko je bil zgrajen daljnovod. To pomeni, da sta pravna prednika pritožnic tedaj tudi razpolagala z vsemi elementi, potrebnimi za sestavo odškodninskega zahtevka, katerega podlaga bi bil očitek protipravnega ravnanja oškodovalca. Sodišči sta ob tem še pojasnili, da pravna prednika pritožnic razlastitvenega postopka nista mogla začeti. Vendar je po stališču pritožbenega sodišča ključno to, da sta v tedanjem pravnem sistemu (ki je poleg družbene lastnine poznal tudi zasebno lastnino) pravna prednika tožeče stranke imela možnost uveljaviti odškodnino zaradi nedopustnega ravnanja po splošnih pravilih odškodninskega prava.³⁴ Glede na to, da sta se sodišči do prej navedenih

lastnikov nepremičnin. Sodišči sta se jasno opredelili, da je bilo po tedaj veljavnem ZRPPPU, ki je med drugim urejal razlastitev in omejitev lastninske pravice iz razlogov v javnem interesu, določeno, da mora razlastitveni upravičenec ob predpostavki javnega interesa (ki med strankami ni sporen) izvesti postopek razlastitve oziroma omejitve lastninske pravice in postopek za določitev odmene zaradi zakonite omejitve lastninske pravice. Takšno dolžno ravnanje pa je pravni prednik tožene stranke po ugotovitvah sodišč opustil. Prim. 8. točko obrazložitve sodbe Višjega sodišča.

³⁴ Pritožbeno sodišče se sklicuje na sodno prakso (primerjaj odločitvi Vrhovnega sodišča št. III Ips 59/2010 z dne 7. 9. 2010 in št. II Ips 874/2009 z dne 16. 9. 2010; na navedeni odločitvi pa se sklicujejo tudi pritožnice), ki je v primerih, v katerih je šlo za varstvo pravic zasebnikov v

navedb pritožnic opredelili, tudi v tem delu očitke o kršitvi pravice iz 22. člena Ustave ni utemeljen.

38. Pritožbeno sodišče se je opredelilo tudi do pravnega naziranja pritožnic, da je odložen začetek teka zastaralnega roka v položaju, ko razlastitveni postopek, katerega bistvena sestavina je določitev odmene, ni bil izveden. Po stališču Višjega sodišča se ta položaj razlikuje od obravnavanega zato, ker v primeru izvedbe razlastitvenega postopka, ki mu sledi določitev odmene za razlaščeno zemljišče, ni protipravnega ravnanja razlastitvenega upravičenca, ki je podlaga odškodninskega zahtevka po splošnih načelih odškodninskega prava. S tem je sodišče zavrnilo pritožbena izvajanja, po katerih zastaranje še sploh ni pričelo teči, ker škoda zaradi "permanentnega protipravnega stanja", ki ga povzroča neizvedena razlastitev spornih nepremičnin, še nastaja in se povečuje ter zato terjatev za plačilo odškodnine še ni zapadla. Kot pojasni pritožbeno sodišče, trajajoč položaj neuvedbe razlastitvenega postopka ne odlaga trenutka začetka teka zastaralnega roka, ki je pri odškodninskih terjatvah po splošnih določbah civilnega prava vezan na vedenje oškodovanca o osebi povzročitelja in obstoju škode.³⁵ Ne gre torej za to, da pritožnice niso dobile odgovora, ali je njihovo pravno naziranje pravilno. Odgovor na to vprašanje so dobile, a se z njim ne strinjajo. Zato je očitke o kršitvi pravice iz 22. člena Ustave tudi v tem delu neutemeljen.

39. Pritožnice sodišču očitajo, da je stališče o zastaranju odškodninskega zahtevka nedopustno omejujoče za pravico do sodnega varstva (23. člen Ustave) in za pravico do zasebne lastnine (33. člen Ustave). Zato je Ustavno sodišče izpodbijana stališča sodišč glede zastaranja preizkusilo še z vidika navedenih pravic.

40. Iz stališč teorije izhaja, da je institut zastaranja v prvi vrsti namenjen varstvu dolžnika.³⁶ Pri tem pravne ureditve upoštevajo, da se s potekom časa dolжник čedalje težje brani pred upnikovim zahtevkom. Poleg tega upnikova pasivnost v določenem časovnem obdobju ustvarja pri dolžniku videz, da šteje upnik dogodek, iz katerega bi lahko nastal zahtevk, za zaključenega.³⁷ Institut zastaranja zasleduje tudi javni interes, da se negotovost, povezana z možnostjo uveljavljanja zahtevkov, čim prej

položaju, ko je zgrajena določena infrastruktura na zasebnem zemljišču v splošnem interesu, pa toženka ni začela razlastitvenega postopka, sprejelo stališče, da ima takšno ravnanje znake civilnega delikta.

³⁵ Pritožnice trdijo, da je pritožbeno sodišče navedeno vprašanje materialnega prava obravnavalo kot vprašanje dejanskega stanja s tem, ko je navedbe (da zastaranje še sploh ni začelo teči) štelo kot pritožbeno novoto (glej 56. točko obrazložitve odločbe). Iz izpodbijane odločitve Višjega sodišča sicer res izhaja stališče, da gre za pritožbeno novoto. Vendar prej povzeta stališča pritožbenega sodišča potrjujejo, da je Višje sodišče te navedbe o zmotni uporabi materialnega prava kljub temu vsebinsko obravnavalo in se do njih opredelilo.

³⁶ Glej D. Možina, Zastaranje nepogodbenih odškodninskih zahtevkov, Pravni letopis, Inštitut za primerjalno pravo pri Pravni fakulteti, Ljubljana 2015, str. 227.

³⁷ Povzeto po D. Možina, prav tam, ki se pri tem sklicuje na R. Zimmermann, Comparative Foundations of a European Law of Set-Off and Prescription, Cambridge University Press, Cambridge 2002, str. 63.

konča (pravna varnost) ter da se po možnosti preprečijo zahtevni in s stroški povezani spori o oddaljeni preteklosti.³⁸ Upnik namreč ne sme biti pasiven in mora poskrbeti za pravočasno varstvo svojih pravic, prav tako pa je treba v nekem trenutku zagotoviti dokončnost "ureditve" pravnega razmerja.

41. Za presojo obravnavane zadeve so pomembna tudi stališča ESČP v zvezi z uporabo pravil o zastaranju. V več sodbah je ESČP poudarilo, da obstoj zastaralnih rokov sam po sebi ni nezdržljiv z EKČP.³⁹ Institut zastaranja namreč zasleduje več dopustnih ciljev: v prvi vrsti je namenjen zagotovitvi pravne varnosti in določitvi roka za sodno uveljavljanje zahtevkov, ki služi kot varstvo dolžnika pred uveljavljanjem zastaranih terjatev.⁴⁰ Poleg tega zastaralni roki preprečujejo, da bi se sodišče izrekalo o dogodkih, ki so se zgodili v preveč oddaljeni preteklosti ter glede katerih zaradi poteka časa ni več zadostnih in zanesljivih dokazov.⁴¹ Vendar pa je naloga sodišča, da v vsakem posameznem primeru ugotovi, ali je uporaba pravil o zastaranju, upoštevajoč naravo zastaralnega roka, združljiva s konvencijskimi zahtevami.⁴² Pretoga uporaba zastaralnih rokov, pri kateri sodišče ne upošteva okoliščin posameznega primera, namreč lahko pomeni nedopusten poseg v pravico do dostopa do sodišča, če stranki nesorazmerno otežuje oziroma preprečuje, da bi uporabila razpoložljivo pravno sredstvo.⁴³ Uporaba zastaralnih in prekluzivnih rokov ne sme biti taka, da onemogoča učinkovito varstvo pravic.⁴⁴ V nasprotnem primeru lahko privede do posega v pravico stranke do dostopa do sodišča (to pravico Ustava zagotavlja v prvem odstavku 23. člena), ki ni sorazmeren z namenom zagotavljanja pravne varnosti ter pravičnega vodenja postopka.⁴⁵

³⁸ Prav tam.

³⁹ Tako sodba ESČP v zadevi *Stagno proti Belgiji* z dne 7. 7. 2009, 27. točka obrazložitve.

⁴⁰ Glej sodbe ESČP v zadevah *Stubbings in drugi proti Združenemu kraljestvu* z dne 22. 10. 1996, 51. točka obrazložitve, *Stagno proti Belgiji*, 26. točka obrazložitve, in *Howald Moor in drugi proti Švici* z dne 11. 3. 2014, 72. točka obrazložitve.

⁴¹ Prav tam.

⁴² Tako sodba ESČP v zadevi *Stagno proti Belgiji*, 27. točka obrazložitve.

⁴³ Glej sodbi ESČP v zadevah *Howald Moor in drugi proti Švici*, 79. točka obrazložitve, in *Stagno proti Belgiji*, 33. točka obrazložitve.

⁴⁴ Prav to se je po presoji ESČP zgodilo v zadevi *Howald Moor in drugi proti Švici*, v kateri so švicarska sodišča odločila, da sta zastaralni in prekluzivni rok začela teči že ob izpostavljenosti tožnika azbestu (dan škodnega dogodka), ne glede na znanstveno ugotovitev, da je bolezen praviloma dolgo časa latentna (prikrita), kar pomeni, da je ob nastanku škode (poslabšanju zdravja ter bolečinah in nevšečnostih, povezanih s tem) zastaralni rok praviloma že potekel. Sodišče bi moralo v teh okoliščinah pri štetju zastaralnega roka upoštevati, da oškodovanec prej ni mogel vedeti za bolezen in posledično tudi ni mogel vložiti tožbe. ESČP je zato ugotovilo kršitev 6. člena EKČP.

⁴⁵ Prim. sodbo ESČP v zadevi *Stagno proti Belgiji*, 34. točka obrazložitve. V tej zadevi je ESČP ugotovilo kršitev pravice do dostopa do sodišča iz 6. člena EKČP. Zavarovalnica je materi pritožnic (kot njuni zakoniti zastopnici) v letu 1987 izplačala zavarovalnino iz naslova življenjskega zavarovanja po pokojnem očetu, ki jo je mati pritožnic položila na hranilne knjižice otrok, vendar so bile hranilne knjižice izpraznjene v manj kot letu dni. Ko sta pritožnici postali polnoletni, sta (leta 1996 oziroma 1997) vložili tožbo zoper zavarovalnico (in zoper svojo mater, ta del za odločitev ni pomemben), a so belgijska sodišča tožbo razglasila za

42. Tudi Ustavno sodišče se je že soočilo s primeri, v katerih je sprejelo stališče, da je bila z vidika Ustave pretoga razlaga določb zakonskega prava o zastaranju odškodninskih zahtevkov. V odločbah o zastaranju odškodninskih zahtevkov zaradi izbrisa iz stalnega registra prebivalstva (glej npr. odločbo št. Up-1177/12, Up-89/14 z dne 28. 5. 2015, Uradni list RS, št. 42/15, in OdlUS XXI, 15) in v odločbi št. Up-450/15 z dne 2. 6. 2016 (Uradni list RS, št. 43/16, in OdlUS XXI, 33) je Ustavno sodišče izpodbijana stališča sodišč o zastaranju odškodninskih zahtevkov zaradi protipravnega ravnanja organov oblasti presojal z vidika 26. člena Ustave (in ne z vidika 23. člena Ustave).

43. Z vidika prvega odstavka 23. člena Ustave se zastavlja vprašanje, ali je osebi, katere lastninska pravica je protipravno omejena, ker je razlastitveni upravičenec opustil uvedbo razlastitvenega postopka zoper njo⁴⁶ in ki uvedbe razlastitvenega postopka sama ne more predlagati, nesorazmerno oteženo ali celo onemogočeno v postopku pred sodiščem uveljavljati zahtevek za plačilo odškodnine zaradi protipravnega omejevanja lastninske pravice. Prav tak zahtevek je bil predmet spora.

44. ZRPPPU, ki je urejal postopek razlastitve in zakonite omejitve lastninske pravice, je predvidel postopek določitve odmene zaradi zakonite omejitve lastninske pravice v nepravdnem postopku zgolj v primeru, ko je po izpeljavi razlastitvenega postopka ali postopka omejitve lastninske pravice postala odločba o razlastitvi pravomočna, odmena pa v roku treh mesecev sporazumno ni bila dogovorjena.⁴⁷ Navedeni zakon tako razlastitvenemu upravičencu ni omogočal sprožiti postopka določitve odmene, če razlastitveni postopek ali postopek omejitve lastninske pravice ni bil izpeljan, niti ni urejal posebne pravice do odškodnine za primer morebitnih opustitev razlastitvenega upravičenca. Vendar je z vidika pravice do sodnega varstva treba upoštevati, da zgolj to, da ZRPPPU ni omogočal razlastitvenemu zavezancu, da sproži postopek določitve odmene, in ni urejal posebnega odškodninskega varstva zaradi protipravnega ravnanja razlastitvenega upravičenca, ni izključevalo možnosti v

nedopustno zaradi zastaranja. ESČP je upoštevalo, da pritožnici, ki sta bili mladoletni, nista mogli zahtevati denarnih sredstev od zavarovalnice, dokler nista postali polnoletni, in da je tožba po stališču belgijskih sodišč zoper zavarovalnico zastarala pred polnoletnostjo pritožnic. Ocenilo je, da je uporaba togega zastaralnega roka, ki ne upošteva posebnih okoliščin primera (da sta tožbo vložili osebi, ki sta postali polnoletni, v zvezi z dogodkom, ki se je zgodil, ko sta bili mladoletni; da skladno z zakonom nista bili sposobni vložiti tožbe, njuna zakonita zastopnica pa tega ni storila v njunem imenu; da so bili interesi zakonite zastopnice v nasprotju z interesi mladoletnih pritožnic), preprečila, da bi pritožnici izkoristili pravno sredstvo, ki sta ga imeli na voljo.

⁴⁶ Iz sodbe sodišča prve stopnje izhaja, da je pravni prednik posegel v lastninsko pravico takratnih lastnikov brez pravnega naslova in jim tako "dejansko omejil lastninsko pravico, s čimer je ustvaril podoben položaj kot pri dejanski razlastitvi, s to razliko, da lastninske pravice ni odvzel" (glej 10. točko obrazložitve).

⁴⁷ Primerjaj 59. člen ZRPPPU.

sodnem postopku uveljaviti odškodninski zahtevek po splošnih določbah odškodninskega prava zaradi opustitve dolžnega ravnanja. Tudi Višje sodišče je presojo o zastaranju odškodninskega zahtevka oprlo prav na to možnost. Te utemeljitve pritožnice ne izpodbijajo. Ustavno sodišče zato nima razloga, da ne bi upoštevalo, da bi pravna prednika pritožnic to pravno sredstvo lahko uveljavila v postopku pred sodiščem. Dodati je treba, da so pritožnice odškodninski zahtevek tudi uveljavile, četudi razlastitveni postopek še vedno ni bil uveden, in da sta jim sodišči glede pravne podlage odškodninskega zahtevka tudi pritrdili (presojali sta ga po splošnih določbah odškodninskega prava). Tega stališča, razumljivo, pritožnice ne izpodbijajo. Izključitev možnosti, da razlastitveni zavezanec sproži razlastitveni postopek in tako doseže tudi določitev odmene, zato sama zase ni omejujoča za učinkovito uveljavljanje zahtevka po splošnih načelih odškodninskega prava pred sodiščem in s tem za uresničevanje pravice iz prvega odstavka 23. člena Ustave.

45. Iz podatkov spisa ne izhaja, da bi pritožnice (oziroma njihova pravna prednika) zatrjevale in dokazovale kakšne posebne ovire, ki bi lahko vplivale na zadržanje ali pretrganje zastaralnega roka. Da takih okoliščin pritožnice niso zatrjevale, izhaja iz sodbe sodišča prve stopnje. Sodišče prve stopnje je zapisalo, da "nobena od strank ni navajala oziroma dokazovala okoliščin, ki bi kazale na zadržanje ali pretrganje teka zastaralnega roka". Navedeni ugotovitvi pritožnice v ustavni pritožbi ne nasprotujejo z razlogi, ki bi segli na ustavno raven, saj so razlogi o možnosti ovrednotenja upoštevne škode razumni. Zato v obravnavanem primeru ne gre za položaj, ki bi bil primerljiv s položajem oškodovancev iz odločb Ustavnega sodišča, navedenih v 42. točki obrazložitve te odločbe. V teh odškodninskih primerih so bile podane na njihovi strani ovire, ki so jim preprečevale uveljavitev odškodninske terjatve zoper državo in zaradi katerih se je stališče sodišč o zastaranju izkazalo za preveč togo z vidika pravice do povračila škode. Vprašanje, ali so bile morda podane nepremagljive ovire, zaradi katerih zastaranje ne bi moglo izteči, ali razlogi, zaradi katerih je bilo zastaranje pretrgano, se v obravnavanem primeru tako ne zastavlja.

46. Ustavno sodišče mora presoditi še, ali razlaga in uporaba pravil o zastaranju, vključno z razlago začetka teka zastaralnega roka, s katero sta sodišči v okoliščinah obravnavanega primera utemeljili odločitev o zavrnitvi odškodninskega zahtevka pritožnic, ni preveč omejujoča z vidika pravice do zasebne lastnine (33. člen Ustave). Pravica do zasebne lastnine namreč varuje tudi premoženjski interes imetnika lastninske pravice, izražen v obliki odškodninskega zahtevka zoper osebo, ki brez veljavnega pravnega naslova – protipravno posega v njegov z lastninsko pravico pravno zavarovani položaj in mu s tem povzroča škodo. Pri tej presoji je treba upoštevati, da predmet spora ni bila odmena.

47. V okviru pravice do zasebne lastnine sicer ni varovan prav vsak premoženjski interes imetnika lastninske pravice, ki bi izviral iz prikrajšanja pri uresničevanju te pravice zaradi protipravnega poseganja vanjo. Vendar se Ustavnemu sodišču ni treba izrekati o mejah varstva pravice do zasebne lastnine, ko gre za interes z odškodnino

nadomestiti prikrajšanje pri upravičenjih, ki izvirajo iz lastninske pravice. V obravnavanem primeru gre namreč za vprašanje odškodnine zaradi (protipravne) opustitve dolžnega ravnanja – opustitve sprožitve razlastitvenega postopka, katerega bistveni del je prav varstvo

premoženjskega interesa zaradi znatnega posega v lastninsko pravico. Vprašanje, ki se z vidika pravice do zasebne lastnine v zvezi s tem zastavlja, izvira iz dolžnosti, da sodišča ob odločanju o odškodnini zaradi protipravnega poseganja v lastninsko pravico premoženjski interes imetnika lastninske pravice upoštevajo in zato zakonskega prava ne razlagajo na način, ki bi bil za varstvo tega interesa nedopustno omejujoč.

48. Izpodbijana odločitev sodišč temelji, kot je že bilo obrazloženo, na stališču, da sta imela pravna prednika pritožnic po tedanji ureditvi možnost vložiti odškodninski zahtevek po splošnih določbah odškodninskega prava zoper pravno prednico tožene stranke. Temu stališču pritožnice ne ugovarjajo, menijo pa, da zahtevek kljub temu ni zastaral, ker bi bilo treba upoštevati, da gre za trajno protipravno stanje, ki izvira iz kršitve jamstva, ki ga zagotavlja 69. člen Ustave, in zato za razmerje z javnopravnimi elementi.

49. Vendar iz ustaljene ustavnosodne presoje sledi, da zastaranje odškodninskega zahtevka ni nezdržljivo z javnopravnim elementom odškodninskega razmerja.⁴⁸ Upoštevati je nadalje treba, da sta, kot je bilo že obrazloženo, lastnika nepremičnin z gradnjo soglašala in da gre pri daljnovodu za objekt, ki ga je nemogoče spregledati. Razumno je zato sklepanje sodišč, da sta bila pravna prednika pritožnic z nastankom škode in povzročiteljem seznanjena neposredno takrat, ko je škoda nastala, torej najkasneje leta 1975, ko je bil dokončno zgrajen daljnovod in so nastale negativne posledice dejanskega odvzema oziroma omejitve lastninske pravice. Ob teh izhodiščih sta sodišči zavzeli stališče, da je zastaralni rok za odškodninski zahtevek zaradi protipravnega ravnanja pričel teči najkasneje leta 1975, ko sta bila pravna prednika pritožnic seznanjena z nastankom škode in s povzročiteljem; tožba je bila vložena šele leta 2011. Pritožnice tudi ne navajajo, da bi pravna prednika uveljavila stvarnopravno varstvo, ker je nasprotna stranka brez pravnega naslova posegala v njuno lastninsko pravico, to je z vindikacijsko tožbo (na podlagi pravnega pravila § 366 ODZ in kasneje 37. člena ZTLR) ali negatorno tožbo (na podlagi pravnega pravila § 523 ODZ in kasneje 42. člena ZTLR). Poleg tega v pravdi, v kateri sta bili izdani izpodbijani sodni odločbi, pritožnice niso niti zatrjevale, da bi bile podane kakšne posebne okoliščine, ki bi lahko vplivale na zadržanje zastaralnega roka ali na to, da bi bil podan razlog za pretrganje zastaralnega roka (več v 45. točki obrazložitve).

⁴⁸ Prim. odločbe Ustavnega sodišča št. U-I-80/16, U-I-166/16, U-I-173/16 z dne 15. 3. 2018 (Uradni list RS, št. 24/18), št. Up-1177/12, Up-89/14 in št. Up-450/15.

50. Pritožnice, ki so pravne naslednice tedanjih lastnikov, so torej šele leta 2011 vložile tožbo za plačilo odškodnine. To pomeni, da je od začetka teka zastaralnega roka leta 1975 do vložitve tožbe leta 2011 preteklo več kot 35 let. Vsa ta leta torej upniki niso poskrbeli za pravno varstvo svojih premoženjskih interesov, zavarovanih s splošnimi načeli odškodninskega prava, temveč so ostali pasivni, pri čemer pritožnice niti v pravnem postopku niti v ustavni pritožbi niso pojasnile razlogov za pasivnost. Tudi nasprotna stranka v odgovoru na ustavno pritožbo opozarja, da pritožnice (oziroma njihova pravna prednika) vse do leta 2009 na toženo stranko niso naslovile nobenega zahtevka ali dopisa in da celotno obdobje niso z nobenim navzven zaznavnim dejanjem pokazale, da bi bilo tako dejansko ali pravno stanje zanje kakorkoli sporno. Tem trditvam nasprotne stranke pritožnice v svojem odgovoru nanje niso nasprotovale. Ne gre torej za to, da bi sodišči s svojo razlago pravil o zastaranju odškodninskih zahtevkov pritožnicam nesorazmerno otežili oziroma preprečili, da bi učinkovito uveljavljale pravico do povračila škode in s tem varstvo svojih premoženjskih interesov, ki so varovani v okviru pravice do zasebne lastnine. Pravna prednika pritožnic nista izkoristila možnosti, ki jih je nudil pravni red v pogledu varstva njihovih premoženjskih interesov zaradi protipravnega posega v lastninsko pravico po splošnih načelih odškodninskega prava. Okoliščina trajajočega protipravnega stanja sama zase v okoliščinah obravnavanega primera ne more utemeljiti, da je z vidika 33. člena Ustave nedopustno zožujoč učinek stališča sodišč o začetku in izteku teka zastaralnega roka za odškodninski zahtevek po splošnih načelih odškodninskega prava. Pomembno je, da stališče sodišč o zastaranju odškodninskega zahtevka ne pomeni, da bi z zastaranjem pritožnice izgubile možnost uveljaviti pravico do odmene, ki jo zagotavlja 69. člen Ustave, še preden bi jo imele možnost uveljaviti. Pravico do odmene je pritožnicam odrekalo stališče sodišč o priposestovanju nepravne stvarne služnosti v korist nasprotne stranke. Odločitvi sodišč, utemeljeni s tem stališčem, je Ustavno sodišče razveljavilo zaradi kršitve pravice do zasebne lastnine (1. točka izreka te odločbe).

51. Obravnavana zadeva ni primerljiva niti s sodbo ESČP v zadevi *Carbonara in Ventura proti Italiji* z dne 30. 5. 2000, na katero se pritožnice sicer ne sklicujejo. V tej zadevi se je postavilo vprašanje zastaranja odškodninskega zahtevka v primeru uporabe dejanskega razlastitvenega pravila, ki se je razvilo v sodni praksi po odločitvi kasacijskega sodišča leta 1983. Na njegovi podlagi je prešla lastninska pravica z zaključkom gradbenih del na javno oblast (ne da bi bil formalno izpeljan razlastitveni postopek), lastniki pa so lastninsko pravico izgubili. Z navedenim razlastitvenim pravilom je kasacijsko sodišče hkrati določilo, da je lastnik upravičen do polne odškodnine, ki pa ni izplačana avtomatično, temveč mora lastnik v splošnem zastaralnem roku za odškodninske tožbe, to je v petih letih, vložiti tožbo za odškodnino, s tem da začne rok teči, ko je zemljišče nepreklicno spremenjeno.⁴⁹ Pritožniki so v italijanskem primeru tožbo vložili leta 1980, to je manj kot 8 let po

⁴⁹ Glej 23. točko obrazložitve sodbe ESČP v zadevi *Guiso-Gallisay proti Italiji* in 25. točko obrazložitve sodbe ESČP v zadevi *Carbonara in Ventura proti Italiji*.

zaključku gradbenih del. Navedeno pravilo, ki se je razvilo v sodni praksi (leta 1983), je bilo uporabljeno tudi v primeru pritožnikov, čeprav so ti tožbo vložili leta 1980. V primeru, ki ga obravnava Ustavno sodišče, je sodišče razložilo in uporabilo določne in predvidljive zakonske določbe o zastaranju odškodninskih zahtevkov, vloženih po splošnih pravilih odškodninskega prava. Z zavrnitvijo odškodninskega zahtevka sodišči nista prikrajšali pritožnic za odmeno. Ta, upoštevaje povzeta stališča pritožnic samih, ni bila predmet spora.

52. Tudi zadeva *Almeida Garrett, Mascarenhas Falcao in drugi proti Portugalski*, ki jo je obravnavalo ESČP in na katero se sklicujejo pritožnice, ni primerljiva s to zadevo. Poudariti je treba, da so bila v portugalski zadevi zemljišča pritožnikom formalno odvzeta – nacionalizirana (v okviru agrarne reforme v letih 1975 in 1976). Določena je bila začasna odškodnina, sporno pa je bilo, da ta več let ni bila izplačana. Prav tako nekdanjim lastnikom ni bila določena končna odškodnina, čeprav so bili do nje zaradi odvzema lastnine po zakonodaji upravičeni, pritožniki pa so bili neuspešni z uveljavljanjem pred sodišči, nazadnje zaradi odločitve sodišča o nepristojnosti. Obravnavana zadeva tudi ni primerljiva z zadevo *Guiso-Gallisay proti Italiji*. V tej zadevi se vprašanje zastaranja zahtevka sploh ni zastavljalo, saj je bila pritožnikom dosojena odškodnina; sporen je bil način odmere odškodnine za odvzeto lastninsko pravico in s tem njena višina.

53. Neutemeljeno je sklicevanje pritožnic na odločbo Ustavnega sodišča št. U-I-224/00, iz katere povsem jasno izhaja, da drugi odstavek 25. člena ZTLR kot podlaga za pridobitev lastninske pravice na strani razlastitvenega upravičenca ne pride v poštev. V obravnavani zadevi se to vprašanje namreč sploh ni zastavljalo. Ključno za izpodbijano odločitev sodišč je bilo vprašanje zastaranja odškodninskega zahtevka zaradi protipravne opustitve nasprotne stranke. Pritožbeno sodišče je sklicevanje pritožnic na odločitve Vrhovnega sodišča⁵⁰ in na sodbi ESČP⁵¹ zavrnilo, ker je presodilo, da se nanašajo le na odmero odškodnine. Ne gre torej za to, da bi sodišča prezrla stališča, izražena v navedenih odločitvah Vrhovnega sodišča in ESČP, temveč za to, da po stališču Višjega sodišča ne gre za primerljive primere.

54. Očitek pritožnic, da sodbi sodišča prve in sodišča druge stopnje odstopata od sodne prakse Vrhovnega sodišča, bi bilo mogoče razumeti kot očitek o odstopu od enotne in ustaljene sodne prakse. Iz pravice do enakega varstva pravic po 22. členu Ustave med drugim izhaja, da sodišče ne sme samovoljno oziroma arbitrarno odstopiti od ustaljene sodne prakse. Za utemeljitev obstoja kršitve te pravice mora pritožnik izkazati troje: da o nekem vprašanju že obstaja enotna sodna praksa, da odločitev v njegovem istovrstnem primeru od te prakse odstopa in da je ta odstop

⁵⁰ Pritožnice so se sklicevale na odločitve Vrhovnega sodišča št. II Ips 874/2009 z dne 16. 9. 2010, št. III Ips 59/2010 z dne 7. 9. 2010 in št. II Ips 15/2011 z dne 15. 9. 2011.

⁵¹ Pritožnice so se sklicevale na sodbi ESČP v zadevah *Guiso-Gallisay proti Italiji* in *Almeida Garrett, Mascarenhas Falcao in drugi proti Portugalski*.

arbitraren, torej da sodišče zanj ni navedlo razumnih pravnih argumentov.⁵² Pritožnice odstop od ustaljene sodne prakse utemeljujejo s sklicevanjem na odločitve Vrhovnega sodišča št. II Ips 874/2009, št. III Ips 59/2010 in št. II Ips 15/2011. Pritožnice izrecno ne povedo, v katerem delu naj bi izpodbijani odločitvi odstopali, zato je mogoče razumeti, da naj bi odstopali od stališča o zastaranju odškodninskega zahtevka. Vendar se nobena od navedenih odločitev Vrhovnega sodišča ne opredeljuje do vprašanja zastaranja odškodninskega zahtevka v primeru, ko razlastitveni upravičenec posega v lastninsko pravico lastnika brez pravnega naslova, pa ni izpeljal razlastitvenega postopka.⁵³ Zato ne gre za primerljive primere. Očitek o odstopu od sodne prakse torej ni utemeljen.

55. Pritožnice kršitev drugega odstavka 14. člena Ustave utemeljujejo s tem, da lastniki, ki so (protipravno) dejansko razlaščeni, ne smejo biti obravnavani enako kot lastniki, ki so razlaščeni v skladu z zakonom. Ker izpodbijani odločitvi ne temeljita na tem stališču, je očitek o kršitvi pravice iz drugega odstavka 14. člena Ustave že zato neutemeljen.

56. Pritožnice z očitkom, po katerem je pritožbeno sodišče navedbe (da gre za trajno protipravno stanje kot škodo *per se*) opredelilo kot pritožbeno novoto, čeprav gre po njihovem mnenju za očitek zmotne uporabe materialnega prava, ne morejo uspeti. S tem namreč zatrjujejo le zmotno uporabo procesnega prava, ki ga Ustavno sodišče ne presoja. Tudi z nasprotovanjem stališču Višjega sodišča, da je tožena stranka ugovor zastaranja podprla z ustrezno trditveno podlago, da pa pritožnice tem trditvam niso konkretno nasprotovale, pritožnice ne morejo biti uspešne, ker očitka niso povezale s kršitvijo kakšne človekove pravice.

57. Navedbe pritožnic v vlogi z dne 18. 11. 2016, s katero dodatno utemeljujejo in uveljavljajo nove očitke zoper vsebinsko odločitev o odškodnini (ki jih Ustavno sodišče v povzetku navedb ne povzema), so prepozne. Zato jih Ustavno sodišče ni moglo upoštevati.

⁵² Tako Ustavno sodišče na primer v odločbah št. Up-2512/06 z dne 18. 6. 2009 (Uradni list RS, št. 57/09), 8. točka obrazložitve, in št. Up-1802/08 z dne 16. 12. 2009 (Uradni list RS, št. 5/10), 9. točka obrazložitve.

⁵³ V sklepu št. II Ips 874/2009 se je Vrhovno sodišče v nepravdnem postopku opredelilo do načina odmere odmene, kadar je nepremičnino razlastitveni upravičenec najprej vzel v posest in šele več let kasneje izpeljal razlastitveni postopek.

V sodbi št. III Ips 59/2010 je Vrhovno sodišče v pravdi sprejelo stališče, da lastnik nepremičnine razlastitvenega postopka ne more začeti in tudi nima na razpolago nobenega pravnega sredstva, da bi k temu prisilil toženo stranko (21. točka obrazložitve). Nadalje ta sodba vsebuje stališče, da je ravnanje tožene stranke, ki onemogoča izpolnitev procesnih predpostavk, da bi tožeča stranka prišla do sodnega varstva (v nepravdnem postopku), nedopustno in da utemeljuje odgovornost tožene stranke po določbah o splošni odškodninski odgovornosti (25. točka obrazložitve).

V sklepu št. II Ips 15/2011 je Vrhovno sodišče v nepravdnem postopku sprejelo stališče, da ima zahtevek tožeče stranke, s katerim ta zahteva zamudne obresti zaradi nezakonitega ravnanja tožene stranke (tj. izvršenega odvzema posesti pred izdajo razlastitvene odločbe), obligacijskopravno naravo, ki terja odločanje v pravdi (9. točka obrazložitve).

58. Glede na navedeno je Ustavno sodišče v tem delu ustavno pritožbo zavrnilo (2. točka izreka).

C.

59. Ustavno sodišče je sprejelo to odločbo na podlagi prvega odstavka 59. člena ZUstS v sestavi: predsednica dr. Jadranka Sovdat ter sodnice in sodniki dr. Matej Accetto, dr. Dunja Jadek Pensa, DDr. Klemen Jaklič, dr. Rajko Knez, dr. Etelka Korpič – Horvat, dr. Špelca Mežnar in Marko Šorli. Sodnik dr. Marijan Pavčnik je bil pri odločanju v tej zadevi izločen. Ustavno sodišče je odločbo sprejelo soglasno.

dr. Jadranka Sovdat
Predsednica